

doi.org/10.29295/2311-7257-2021-104-2-79-85
72.012:502.174.1

Новосельчук Н.Є., Шевченко Л.С.

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(просп. Першотравневий, 24, Полтава, 36000, Україна; e-mail: NovoselchukNE@gmail.com;
orcid.org/0000-0002-7753-7872; orcid.org/0000-0001-6840-8406)*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У МІСЬКОМУ ДИЗАЙНІ В КОНТЕКСТІ ВТОРИННОГО ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ

Сьогодні творчість архітекторів, дизайнерів, художників розвивається по екологічній парадигмі і направлена, в тому числі, на привертання уваги людства до проблем екології Землі та захисту навколишнього середовища. У статті розглядається питання використання в міському просторі об'єктів дизайну середовища, в основі яких лежить повторне використання матеріалів. Встановлені сучасні тенденції формування міських просторів в контексті вторинного використання матеріалів. До об'єктів міського дизайну віднесено: міську та ландшафтну скульптуру, об'єкти ленд-арта, паблік-арта, арт-об'єкти та інсталяції. Визначені прийоми та візуальні стратегії створення арт-об'єктів на основі рециклінгу матеріалів. Встановлено, що використання об'єктів міського дизайну в контексті вторинного використання сьогодні є актуальним, новаторським трендом та дає можливість створювати нові форми, підходи, стильові напрями в архітектурі та дизайні, формуючи одночасно у споживача культуру поводження з відходами.

Ключові слова: вторинне використання матеріалів, міський дизайн, середовище, простір, арт-об'єкт.

Вступ. Проблема відходів та їх утилізація є вельми актуальною, оскільки екологічний стан довкілля, особливо за останніх 20 років, доходить до своєї критичної межі. На загальнодержавному рівні в 2016 році в Україні була розроблена Національна стратегія поводження з відходами, що включає стратегічні цілі та організаційні засади щодо відходів в нашій країні. Україна посідає перше місце серед європейських країн за кількістю побутового сміття на людину та рівнем шкідливого впливу полігонів на довкілля. Понад 96% всього викинутого побутового сміття в Україні складається та нагромаджується на звалищах. Згідно загальних положень Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» низька тривалість життя українців значною мірою обумовлена забрудненням навколишнього природного середовища [1].

Сучасні архітектори, дизайнери та художники бачать цю проблему по-своєму, втілюючи її у творчому підході в основі якого лежить повторне використання матеріалів. Наразі цей вид творчості набирає величезних обертів, є сучасним трендом, відображенням свідо-мої позиції майстрів та посильним вкладом у вирішення екологічної проблеми.

На сьогодні реальною ціллю такого підходу є зменшення кількості відходів шляхом їх повторного використання. Водночас сучасні архітектура, дизайн та мистецтво, що використовують концепцію повторного використання, стають новаторськими, цікавими і дають можливість створювати нові форми, креативні ідеї, підходи, експерименти, напрями та виховувати у споживача культуру поводження з відходами. Результат надання матеріалам «другого життя» у всьому світі спонукає приєднатися до цього процесу як з наукової, так і практичної точки зору.

Нині накопичений вагомий світовий досвід з теми повторного використання матеріалів та управління відходами. Ця проблема досліджується у наукових працях вчених з усього світу: Л. Паркер, Дж. Бонайн, W.R. Niessen, Н. L. Hickman, Maarten van Blijderveen, A. Buekens. Питанню управління та поводження з відходами присвячені дослідження українських науковців: Н.П. Попович, Ю.С. Голика, В.Г. Петрука, Ю.М. Магєра, І.В. Васильківського, С.М. Кватернюка, М.В. Романів, Тесленко В.А. [2, 3], Руденко А.О. [4] та ін. Проблемою рециклінгу та утилізації відходів займаються вчені В.О. Лимаренко, В.С. Міщенко, В.П. Виговська, О.П. Ігнатенко, В.О. Гінайло та ін. Вплив відходів на довкілля та аналіз стану звалищ ТПВ досліджено у працях Г.С. Білик, Я.Ю. Калашник, О.І. Медведєвої. Питанням збереження довкілля, в тому числі управління відходами займаються науковці С. Кравченко, О. Мелень-Забрамна [5] та ін.

Однак, необхідно відмітити, що у ході вивчення заявленої теми виявлено незначну кількість наукових напрацювань вчених щодо повторного використання матеріалів безпосередньо в архітектурі та дизайні на противагу вагомому практичному досвіду з усього світу. Тому основною джерельною базою для вивчення емпіричного досвіду стали сайти архітекторів, митців, художників, виробників, компаній [6-8]. Підсумовуючи результати аналізу доступних інформаційних джерел, необхідно відмітити, що їх автори, висловлюючи свою громадську позицію, підтверджують думку про те, що повторне використання матеріалів у мистецтві веде до економії ресурсів, легкості і практичності у застосуванні та робить свій вклад у питання управління відходами.

Мета статті: виявлення сучасних тенденцій у міському дизайні, в основі яких лежить повторне використання матеріалів та особливостей формування міських просторів з використанням арт-об'єктів, інсталяцій, міських скульптур, що використовуються у міському середовищі як інноваційний підхід.

Завдання дослідження: визначити основні сучасні тенденції у міському дизайні та схарактеризувати особливості створення арт-об'єктів, інсталяцій, міських скульптур, в основі яких лежить повторне використання матеріалів, встановити їх роль у формуванні сучасного міського середовища.

Методи досліджень. У даній роботі застосовуються наступні методи дослідження: *фактологічного аналізу* – для вивчення, систематизації доступних інформаційних джерел і матеріалів; для оцінки достовірності і точності фактів та пояснення логічних зв'язків між ними; *емпіричний метод*, який ґрунтується на спостереженні й порівнянні досліджуваних об'єктів з урахуванням сучасних тенденцій, явищ, напрямів; *системний метод*, що дозволяє комплексно вивчити даний об'єкт з урахуванням усіх його складових.

Результати дослідження. Поняття повторного використання матеріалів у творчості, інтелектуального сміття отримало назву треш-арт або джанк-арт (від англ. trash і junk art). Цей термін вперше використав в 1961 році англійський критик Лоуренс Аллоуей для опису міського мистецтва, в якому були задіяні матеріали, що вийшли з ужитку. Піонером даного напрямку вважається французький і американський художник Марсель Дюшан, який надав непотрібним речам мистецький контекст (відомі роботи: «Велосипедне колесо» (1913 р., Центр Помпіду), «Передчуття зламанної руки» (1915 р. Художня галерея Єльського університету)) [9]. Справжня зацікавленість до повторного використання матеріалів у творчості виникає на рубежі 40-50-х років ХХ століття. У межах модерністського повстання проти використання традиційних матеріалів, художники почали шукати нові форми і матеріали, які б могли продемонструвати, що мистецтво та дизайн може бути втілено за допомогою різних засобів. Включення використаних матеріалів були характерні для творчості К. Швиттерса, Р. Раушенберга, Дж. А. Чемдерлена, Ж. Теглі, Е. Уорхолла, Т. Денінгера та ін.

Необхідно відмітити, що до другої половини ХХ століття повторне використання матеріалів відбувалося, як правило, із метою пошуку новаторських, нетрадиційних творчих прийомів. Тоді як у кінці ХХ століття архітектори, дизайнери та художники почали свідомо використовувати такий підхід з метою привернення уваги до світових екологічних проблем та свого посильного вкладу у вирішення даного питання. Поступово цей напрям став складовою частиною енвайронментального мистецтва, де на перший план виходить зв'язок митця з природою.

Матеріали для повторного використання у творчості можуть бути найрізноманітніші. Їх можна класифікувати за різновидами, але об'єднують їх одне – це речі, предмети, деталі, частини, які вийшли з ужитку і могли б потрапити на смітні полігони, доповнивши кількість сміття на землі, але знайшли «друге життя» у дизайні міського середовища, предметному дизайні, дизайні інтер'єру, архітектурі та мистецтві. Це, перш за все, пластик і його різновиди, поліетилен, метал, скло, дерево, папір, текстиль, шкіра, синтетичні тверді матеріали. Крім того, це переробка різних матеріалів у сплави, які мають особливу пластичну

виразність, фактури і кольори – шини, дверні панелі, метал, поліетилен, папір, текстиль, автомобільні бампери, скло, текстиль, оргскло, залізобетон, пластмаси.

У ході дослідження заявленої проблеми виявлено сучасні тенденції у міському дизайні в контексті повторного використання матеріалів, результатом використання яких є гуманізація та естетизація міського середовища (рис.1).

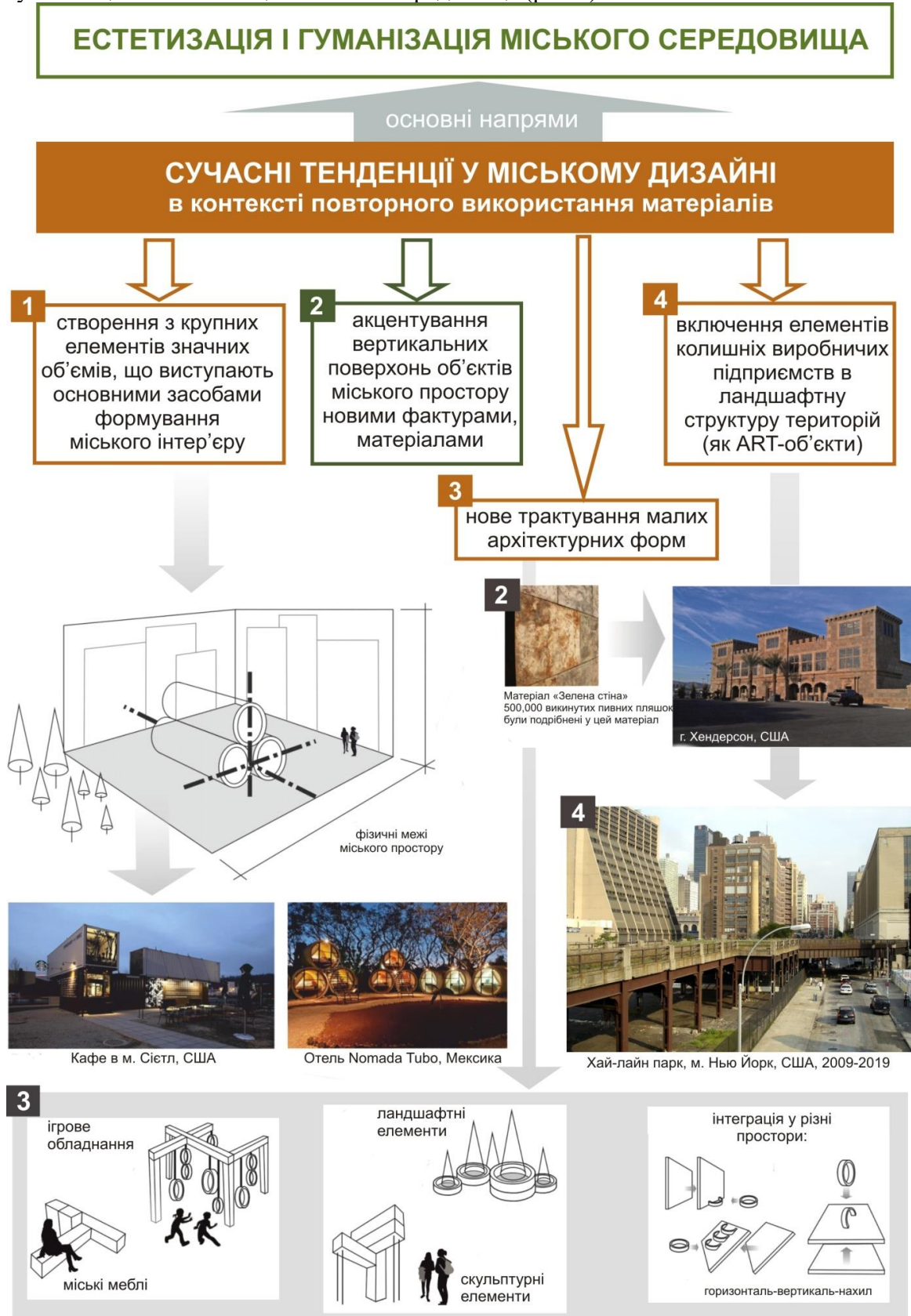

Рис. 1. Сучасні тенденції у міському дизайні в контексті вторинного використання матеріалів

Повторне використання у творчості зустрічається все частіше: дизайнери, архітектори, художники знаходять різні шляхи, засоби та прийоми для втілення своїх креативних ідей. У процесі дослідження виявлено основні підходи щодо використання таких матеріалів:

1 – застосування сировини із перероблених матеріалів. При цьому базовий матеріал являє собою перероблену речовину, субстанцію, з якої виконується об'єкт. Прикладом є використання регенованого пластику для скульптур, малих архітектурних форм у міському середовищі із подрібненого пластику або домішок;

2 – створення об'єкта на основі повторного використання матеріалів, що вийшли з ужитку шляхом їх складення, розділення, подрібнення, склеювання, згинання, зварювання, розрізання тощо. Цей спосіб яскраво демонструють дизайнери, художники у своїй творчості на прикладі власних творів із різних речей;

3 – застосування готових елементів, що вийшли з ужитку, пристосовуючи їх для нових цілей. Прикладом є використання в архітектурі контейнерів, залізобетонних труб, скляних бляшанок, яким надається нове функціональне призначення. Так, інноваційним прикладом є багатопверховий житловий будинок «Container House», зведений в Індії, що являє з себе сталевий каркас, на який опираються використані транспортні контейнери. Башта має 32 поверхи із кроком по 8 поверхів у кожному блоці.

Використовуючи ці методи, професіонали наповнюють міські простори сучасними об'єктами, до яких відносяться: міська та ландшафтна скульптура, об'єкти ленд-арта, публік-арта, арт-об'єкти, інсталяції.

Міська скульптура виступає важливим доповненням архітектури і невід'ємною складовою впорядкованого міського простору. Поява нових об'єктів на вулицях міст знаходить позитивних відгук у їх мешканців. Причому цінність впливу міської скульптури не тільки утилітарна, а і естетично-виховний. Особливо це відноситься до скульптури, в основі якої знаходиться вторинна переробка, так як сьогодні основна мета таких об'єктів – це привернення уваги до проблем екології Землі.

Виразним прикладом є сад Каміння в Чандигарху в Індії (скульптор Нек Чанд), що містить тисячі унікальних скульптур із перероблених матеріалів і є найбільшим в країні екологічним проектом, відповідним сучасної концепції сталого розвитку. При його створенні використовувалися браковані труби, битий кахель, цегла, каміння, фаянс, залишки будівельних матеріалів та ін.

Відомі у всьому світі кольорові італійські скульптури CrackingArt з регенованого пластику, що покликані звернути увагу до екологічних проблем людства, одночасно будучи творами сучасного мистецтва. Застосування пластику в якості виразного засобу символічно. Ставиться завдання – показати дисонанс між яскравою пластиковою скульптурою і природою з метою усвідомлення екологічної ситуації людьми і дбайливого ставлення до природи.

Інсталяції (від англ. installation – установка, розміщення, монтаж) – являють собою художнє ціле і вид сучасного мистецтва на основі просторової композиції, створеної з різних готових матеріалів і форм (природних об'єктів, промислових і побутових предметів, фрагментів текстової та зорової інформації).

Арт-об'єкти – покликані виконувати естетичну і освітню функції, мають художню і матеріальну цінність, прикрашають міський простір, роблячи його пізнаваним, несуть смислове навантаження, яке здатне закликати людей дізнатися більше про яке-небудь явище або проблему. Арт-об'єкти, на відміну від інших художніх форм, не підпорядковуються точним правилам. У їх основі – спонтанність та імпульсивність. Їх мета – викликати різні емоційні реакції у глядача, заставити його замислитись, під новим кутом поглянути на щось звичайне або актуальне. У багатьох країнах світу арт-об'єкти – це інвестиції в імідж міста. При створенні арт-об'єктів на основі рециклінгу використовуються різні художні прийоми та візуальні стратегії (рис. 2) [10].

Рис. 2. Прийоми і візуальні стратегії створення art-об'єктів на основі рециклінгу.

Цікавим і вартим уваги є творчість португальського майстра Артура Бордало, твори якого тісно взаємодіють з архітектурою. Так як в якості основи художник найчастіше використовує фасади і торці будівель, огороження та паркани. Матеріалом є предмети, що вийшли з ужитку (пластмаса, гумові шини, старі бампери і інше). За словами майстра, його основна мета – поширення інформації про погіршення екології. Все це суттєво впливає на середовище проживання тих самих тварин, образи яких він створює.

Приклади міської скульптури представлені на рис. 3.

Кольорові італійські скульптури Cracking Art з регенерованого пластику [11]

Арт-об'єкти з пластику на громадській площі з метою привернути увагу до проблем Світового океану [13]

Творчість португальського художника А. Бордало, що тісно взаємодіє з архітектурою, як нагадування про руйнівний ефект сміття для планети [12]

Інсталяція павільона «Скульптурна хмара» із пластикового сміття на галявині парку в Нью-Йорку, США, скульптор Jason Klimoski [14]

Рис. 3. Приклади включення художніх творів у контексті вторинного використання матеріалів в міське середовище

Обговорення результатів. Вторинне використання матеріалів в архітектурі, дизайні та мистецтві, звичайно ж, має свою історію і стало найбільш характерно для творчості ще з початку ХХ століття. Однак тоді ці матеріали використовувалися з метою пошуку новаторських підходів. І тільки в кінці ХХ століття художники почали свідомо використовувати рециклінг матеріалів з метою привернути увагу до екологічних проблем і роблячи тим самим свій внесок у вирішення даного питання.

Зарубіжний практичний досвід повторного використання матеріалів став сучасним трендом, гідним наслідування в рамках програм «циклічності матеріалів». Український практичний досвід на сьогодні набирає популярність і основними об'єктами стають твори мистецтва і малі архітектурні форми в дизайні міського середовища.

Успішне зменшення кількості відходів шляхом їх повторного використання є реальною метою, яка дозволить скоротити споживання сировини, енергії і зменшити викиди забруднюючих речовин в процесі виробництва нової продукції. У той же час, сучасна архітектура, дизайн і мистецтво з переробленого матеріалу стає цікавим, новаторським і дає можливість створювати нові форми, креативні ідеї, підходи, експерименти, нові напрямки і формувати у споживача культуру поводження з відходами.

Висновки. Впровадження крафтових малих архітектурних форм та креативних ідей з повторно використаних матеріалів – результат поновлення художньо-естетичних якостей міського середовища. Цей процес стає цікавим, новаторським і дає можливість створювати нові форми, квартали, райони, парки, зони відпочинку, нові стильові напрями в дизайні і одночасно формувати у споживача культуру поводження з різними відходами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Петрук М.П., Козій О.І., Вахула О.М., Яцюк Р. А. Екологічні та правові аспекти утилізації твердих побутових відходів. Наше право. 2017. №3. С. 178-184.
2. Тесленко В.А. Використання перероблених будівельних матеріалів при проектуванні архітектурних будівель і споруд. (Екологічний аспект). Науковий вісник будівництва. 2019. Т.1, № 2 (96). С. 186-191.
3. Тесленко В.А., Асланова О.Д. Новейшие тенденции технологий переработки и использования вторсырья в строительстве. Науковий вісник будівництва. 2018. Т.92. № 2. С. 118-124.
4. Руденко А.О. Відновлення деградуєючих територій як актуальний процес сьогодення. Науковий вісник будівництва. 2019. Т. 98. № 4. С. 147-153.
5. Войціховська А., Кравченко О., Мельн-Забрамна О., Панькевич М. Кращі європейські практики управління відходами: Посібник. / за заг. ред. О. Кравченкою. Львів: Вид-во «Компанія «Манускрипт», 2019. 64 с.
6. Пластиковое загрязнение: ответ дизайнеров URL: <https://interior.ru/design/4447-plastikovoe-zagryaznenie-otvet-dizajnerov.html>.
7. Планета без отходов. Система социально-образовательных проектов. URL: <https://gymn19.minsk-edu.gov.by/jizn-gimnazii/proektnaia-deiatelnost/planeta-bez-othodov>.
8. Стефани Килгаст: трансформация мусора в произведение искусства. URL: <https://veryimportant-lot.com/ru/news/obchestvo-i-lyudi/stefani-kilgast-transformaciya-musora-v-proizvedenie-iskusstva>.

REFERENCES:

1. Petruk M.P., Kozij O.I., Vahula O.M., Yacyuk R. A. Ekologichni ta pravovi aspekti utilizacii tverdiy pobutovykh vidhodiv. Nashe pravo. 2017. №3. S. 178-184.
2. Teslenko V.A. Viktoristannya pereroblenih budivel'nih materialiv pri proektuvanni arhitektturnih budivel' i sporud. (Ekologichnij aspekt). Naukovij visnik budivnictva. 2019. T.1. № 2 (96). S. 186-191.
3. Teslenko V.A., Aslanova O.D. Novejshie tendencii tekhnologij pererabotki i ispol'zovaniya vtorsyr'ya v stroitel'stve. Naukovij visnik budivnictva. 2018. T.92. № 2. S. 118-124.
4. Rudenko A.O. Vidnovlennya degraduyuchih teritorij yak aktual'nij proces s'ogodennya. Naukovij visnik budivnictva. 2019. T.98. № 4. S. 147-153.
5. Vojcihov'ska A., Kravchenko O., Melen'-Zabramna O., Pan'kevich M. Krashchi evropejs'ki praktiki upravlinnya vidhodami (posibnik) / za zag. red. O. Kravchenko. L'viv: Vidavnictvo «Kompaniya "Manuskript"», 2019. 64 s.
6. Plastikovoe zagryaznenie: otvet dizajnerov. URL: <https://interior.ru/design/4447-plastikovoe-zagryaznenie-otvet-dizajnerov>.
7. Planeta bez othodov. Sistema social'no-obrazovatel'nyh proektov. URL: <https://gymn19.minsk.edu.gov.by/jizn-gimnazii/proektnaia-deiatelnost/planeta-bez-othodov>.
8. Stefani Kilgast: transformaciya musora v proizvedenie iskusstva. URL: <https://veryimportant-lot.com/ru/news/obchestvo-i-lyudi/stefani-kilgast-transformaciya-musora-v-proizvedenie-iskusstva>.

9. Осипова Н.О. «Мусорный ландшафт современной культуры. Научная электронная библиотека Киберленинка. 2011. С. 117-121.
10. Ануфриева А.В. Арт-объект. Актуальные стратегии. Вестник ИрГТУ. 2012. №10 (69). С. 340-343.
11. В Меге Парке можно увидеть гигантскую улитку и стаю сурикатов. URL: <https://parkseason.ru/news/10737-cracking-art-mega-park/>.
12. Бадешко И. Экология. Художник превращает горы мусора в животных, чтобы напавить о загрязнении планеты. URL: <https://travelask.ru/blog/posts/19887-hudozhnik-prevrashchaet-gory-musora-v-zhivotnyh-chtoby-napomni>.
13. 12-метровый кит из пластикового мусора, извлеченного из Мирового океана. URL: <https://bugaga.ru/interesting/1146766859-12-metrovyy-kit-iz-plastikovogo-musora-izvlechnogo-iz-mirovogo-okeana.html>.
14. Скульптурное облако из пластиковых бутылок в Нью-Йорке. URL: <https://kulturologia.ru/blogs/110714/20812/>.
9. Osipova N.O. «Musornyj landshaft sovremennoj kul'tury. Nauchnaya elektronnyaya biblioteka Kiberleninka. 2011. S. 117-121.
10. Anufrieva A.V. Art-ob"ekt. Aktual'ny strategii. Vestnik IrGTU. №10 (69). 2012. S. 340-343.
11. V Mega Parke mozhnо uvidet' gigantskuyu ulitku i stayu surikatov. URL: <https://parkseason.ru/news/10737-cracking-art-mega-park/>.
12. Badeshko I. Ekologiya. Hudozhnik prevrashchaet gory musora v zhivotnyh, chtoby napovnit' o zagryaznenii planety. URL: travelask.ru/blog/posts/19887-hudozhnik-prevrashchaet-gory-musora-v-zhivotnyh-chtoby-napomni.
13. 12-metrovyj kit iz plastikovogo musora, izvlechnogo iz Mirovogo okeana. URL: <https://bugaga.ru/interesting/1146766859-12-metrovyy-kit-iz-plastikovogo-musora-izvlechnogo-iz-mirovogo-okeana.html>.
14. Skul'pturnoe oblako iz plastikovyh butylok v N'yu-Jorke. URL: <https://kulturologia.ru/blogs/110714/20812/>.

Novoselchuk N.E., Shevchenko L.S. CURRENT URBAN DESIGN TRENDS IN THE CONTEXT OF MATERIALS RECYCLING. Today creativity of architects, designers, artists evolves in terms of the ecological paradigm and aimed at, among others, to attract attention of humanity to the problems of ecology of Earth and environment protection. The question of the use in urban space of the environmental objects, art works, which are based on recycling is examined in the article. The modern tendencies of forming of urban spaces in the context of materials recycling are determined. The urban and landscape sculpture, objects of the land-art, public-art, art-objects and installations are referred to the environmental objects. Ways and visual strategies of creation of the art-objects are determined basing on materials recycling. It has been established that use of such objects in urban space today is actual, it is the innovative trend which allows to create new forms, ways, stylish trends in architecture and design, forming simultaneously a consumer culture of wastes handling.

Keywords: materials recycling, secondary processing, urban space, design, environment.